

POLISH EXPERIENCE ON ORGANIC PRODUCTION AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT IN UKRAINE

V. Artych

Abstract. A systematic analysis of trends in the development of organic products in Ukraine and Poland was carried out, which showed that the total area of certified ecological lands for the study period from 2006–2016 in Ukraine increased by 1.7 times, and in Poland from 2004–2014 it increased in 12 times.

It is established that the most significant impact on qualitative structural changes in the economic sector is adaptation to European standards, which establish a favorable system of agricultural production regulation, marking and inspection of organic products. That is why Poland, while in the European Union, has a significant advantage over Ukraine. The system of control and certification by the authorized bodies is generalized, as well as the mechanism of financial support for organic agricultural production. The necessity of using the experience of Poland with the purpose of ecologization of agriculture and development of organic agricultural production in Ukraine is emphasized.

Keywords: organic production, agricultural production, quality, agriculture, control, certification, financial support

УДК 336.232; 504.052

СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ ЧЕРЕЗ ОBOB'ЯЗKOBІ ПЛАТЕЖІ ЗА ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ

О. М. ЛАБЕНКО, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фіскальної політики і страхування

Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: labenko.a@gmail.com

Анотація. Принцип «забруднювач платить» набуває дедалі більшого значення в податковій системі України, але, незважаючи на це, поки не спостерігається поліпшення стану довкілля та сталого використання природних ресурсів. Рентна плата за спеціальне використання води відіграє регулюючу роль у використанні природних ресурсів та незначну фіскальну роль у наповненні місцевих бюджетів, які, у свою чергу, використовуються для мотивації раціонального використання і охорони природних об'єктів.

Фіскальні інструменти є найбільш дієвими інструментами для регулювання природокористування, які покликані забезпечити вилучення природно-ресурсної ренти на користь власника природних ресурсів. В умовах зростаючого дефіциту природних ресурсів та кліматичних змін, питання їх збереження набуває особливо важливого значення. Рентна плата має відігравати більшу стимулюючу та регулюючу роль у процесі використання природних ресурсів.

Реалії національного економічного розвитку свідчать про занадто велику увагу до оподаткування діяльності малих та середніх суб'єктів господарювання, натомість не демонструючи увагу до використання природних ресурсів великими суб'єктами господарювання, які мають можливість лобювання своїх інтересів. Дане дослідження доводить цей факт.

Ключові слова: водокористування, водні ресурси, обов'язкові платежі за екосистемні послуги, рентна плата, сталий розвиток

Актуальність. Серед 17 цілей сталого розвитку, які започатковані під егідою ООН, є також цілі забезпечення доступу до питної води, які передбачають:

- до 2030 р. досягти універсального та справедливого доступу до безпечної та доступної питної води для всіх;

- до 2030 р. досягти доступу до адекватної та справедливої санітарії та гігієни для всіх та припинення відкритої дефекації, приділяючи особливу увагу потребам жінок і дівчат та осіб, які перебувають у вразливих ситуаціях;

- до 2030 р. покращити якість води шляхом зменшення забруднення, усунення демпінгу та мінімізації викидів небезпечних хімікатів і матеріалів, зменшення частки неочищених стічних вод удвічі та значного збільшення кількості вторинної переробки та безпечного повторного використання в глобальному масштабі;

- до 2030 р. суттєво підвищити ефективність водокористування в усіх секторах і забезпечити стабільне влучення та постачання прісної води для подолання дефіциту води й суттєвого зменшення кількості людей, що страждають на дефіцит води;

- до 2030 р. впроваджувати комплексне управління водними ресурсами на всіх рівнях, у тому числі через відповідні транскордонні кооперації;

- до 2020 р. захистити й відновити екосистеми, пов'язані з водними ресурсами, включаючи гори, ліси, водно-болотні угіддя, річки, водоносні горизонти та озера;

- до 2030 р. розширити міжнародне співробітництво та підтримку розвитку потенціалу країн, що розвиваються, у діяльності та програмах, пов'язаних із водопостачанням та каналізацією, включаючи збір води, опріснення води, ефективність водопостачання, очищення стічних вод, технології переробки та повторного використання;

- підтримувати та зміцнювати участь місцевих громад у вдосконаленні управління водопостачанням та каналізацією [12].

Іншою угодою міждержавного значення – Паризька кліматична угода – є логічним продовженням імплементації цілей сталого розвитку тисячоліття [12].

Системні та структурні перегини в національній економіці призвели до того, що основними природокористувачами є інтегровані підприємницькі об'єднання, які використовують у відтворювальному процесі переважну більшість природних ресурсів.

Використання водних ресурсів в Україні набуває дедалі більших масштабів, що зумовлено як кліматичними змінами, так і зростанням попиту суб'єктів господарювання на зазначений природний ресурс. Відповідно, набуває дедалі більшої актуальності питання оцінки вартості природних

ресурсів, зокрема водних. Відсутність адекватної ціни природних ресурсів не забезпечує встановлення реальних, стимулюючих до ефективного використання ресурсу рентних платежів.

Як зазначає автор [4] «фінансовий механізм природокористування є найдієвішим способом впливу на процес природокористування» та відносить до фінансового механізму природокористування саме рентну плату за використання природних ресурсів.

Серед основних факторів неефективного використання водних ресурсів вирізняють такі: застарілість, зношеність водоемних виробничих технологій; недосконале транспортування води; недостатній ступінь оснащеності водозабірних споруд системами обліку; відсутність важелів, що мотивують користувачів води до застосування водозберігаючих технологій виробництва та скорочення непродуктивних втрат води.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі достатньо уваги надано питанням обсягів сплати рентних платежів за спеціальне використання природних ресурсів. Теоретичне обґрунтування окремих аспектів функціонування рентної плати за спеціальне використання водних ресурсів знайшли своє відображення у статтях Ц. Г. Огонь, О. О. Веклич, Л. В. Левковська, М. А. Хвесик, В. А. Голян, В. М. Бардась та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми: охорона НПС, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід’ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Так, автори В. А. Голян, В. М. Бардась, Р. В. Бусел, у своїй праці [16] запропонували здійснити фіскальну децентралізацію й дати змогу місцевим органам самоврядування застосовувати регіональний та галузевий індекси до рентної плати.

Автори М. А. Хвесик, Л. В. Левковська, А. М. Сундук [17] здійснили аналіз та оцінку поточних вартісних параметрів водних ресурсів у регіональному вимірі, підтверджуючи необхідність врахування регіонального фактора при стягненні рентної плати за використання водних ресурсів.

Мета дослідження – визначення основних тенденцій ефективності рентної плати за спеціальне використання водних ресурсів та надання пропозицій щодо підвищення регулюючої функції рентної плати.

Матеріали і методи дослідження. Для підготовки дослідження в даній статті використано статистичні дані: Державної служби статистики України в частині обсягів водокористування; Державного казначейства України в частині обсягів сплати рентної плати за спеціальне користування природними ресурсами; наукову періодичну літературу з питань податкового регулювання використання природних ресурсів; нормативно-правові акти законодавчого регулювання рентних платежів за спеціальне використання природних ресурсів.

Результати дослідження та їх обговорення. Розуміння ефективності використання водних ресурсів в процесі господарської діяльності можна здобути простежуючи дані щодо наявності (запасів) водних ресурсів в країні та масштабів їх використання.

Мінімальний рівень водозабезпеченості, визначений ООН, становить 1,7 тис. куб. м на рік на одну людину, в Україні – 1,0 тис. куб. м [5].

Через обмеженість, недосконалість розподілу, сезонність виробництва водні ресурси в Україні повинні використовуватись ефективно та раціонально для всіх галузей господарства. Це є пріоритетним завданням для України.

Так, відповідно до досліджень Світового інституту ресурсів [13] за обсягом наявних поверхневих вод Україна буде займати 52 місце серед 167 досліджених країн станом на 2020 рік. Але прогноз не такий позитивний на майбутнє. Проаналізуємо дані прогнозу для України, наведені в табл.1.

1. Прогноз наявності поверхневих вод в Україні*

Місце, відповідно до спадання запасів поверхневих вод	Усі сектори економіки	Промисловість	Споживання населення	Сільсько-господарське споживання	Сценарій (прогноз)
52	2.85	2.79	2.79	3.54	2020 звичайний
53	2.82	2.75	2.75	3.54	2020 оптимістичний
52	2.83	2.76	2.77	3.54	2020 песимістичний
50	3.10	3.03	3.02	3.70	2020 звичайний
51	3.09	3.01	3.01	3.71	2020 оптимістичний
49	3.08	2.98	2.99	3.69	2020 песимістичний
52	3.25	3.17	3.16	3.77	2020 звичайний
50	3.25	3.17	3.16	3.78	2020 оптимістичний
52	3.21	3.11	3.10	3.75	2020 песимістичний

*Джерело: [13].

Відповідно до дослідження [18], було здійснено порівняння запасів поверхневих вод у кожній країні до обсягів їх прогнозованого споживання. Було здійснено дослідження щодо майбутнього балансу поверхневих вод на 2020, 2030 та 2040 роки за трьома сценаріями: звичайний, оптимістичний та песимістичний. Також наведено показники з вагою окремих секторів (сільськогосподарського, побутового та промислового). Відповідно, у даному випадку, не так важлива зміна місця країни в цьому дослідженні по роках, як необхідно звернути увагу на зростаючий показник споживання наземних вод.

В Україні найбільшим споживачем водних ресурсів є виробники електроенергії (табл. 2) за період з 2010 до 2016 року.

2. Споживання свіжої води за основними секторами економіки (млн. м³)*

Сектор економіки	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
<i>Разом</i>	8886	9352	8104	6556	6608
Електроенергетика	3088	3253	3138	2715	2848
Вугільна промисловість	56	51	33	24	26
Металургійна промисловість	629	601	548	513	492
Хімічна та нафтохімічна промисловість	122	119	65	54	55
Машинобудування	75	68	53	43	41
Нафтогазова промисловість	16	12	11	9	7
Житлово-комунальне господарство	1952	1787	1488	1294	1255
Сільське господарство	2565	3128	2477	1621	1595
Харчова промисловість	137	104	103	84	90
Транспорт	34	27	23	20	19
Промисловість будівельних матеріалів	22	19	15	12	11
Інші галузі	190	183	150	167	169

*Джерело: [8].

Найменше споживання води здійснюється нафтогазовою промисловістю. Упродовж наведеного вище періоду споживання води зменшується і станом на 2016 р. становить 6608 млн м³.

Враховуючи кількісні показники використання водних ресурсів відбувається зменшення обсягів забору води (табл. 3).

3. Основні показники використання і відведення води, (млн. м³)*

Показники	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Забрано води з природних водних об'єктів – усього	1828 2	1508 3	1484 6	1465 1	1465 1	1362 5	1150 5	9699
у тому числі з підземних водних об'єктів	2987	2449	2023	1961	1961	1911	1503	1286
Використано свіжої води (включаючи морську) – усього	1299 1	1018 8	9817	1008 6	1050 7	1009 2	8710	7125
у тому числі на виробничі потреби	6957	5706	5511	5514	5681	5363	4871	4491
питні та санітарно-гігієнічні потреби	3311	2409	1917	1860	1848	1765	1500	1267
зрошення	1699	1186	1377	1638	1759	1770	1218	1237
інші потреби	1024	887	1012	1074	1219	1194	1121	130
Використано прісної води	1217 5	9360	8886	9130	9678	9352	8104	6556
у тому числі питної	4012	2954	2329		2153	2103	1792	1728
Втрати води при транспортуванні	2477	2327	2158	2236	2286	2213	1350	1139
Оборотне та повторно-послідовне використання	4152 3	4716 7	4313 8	4520 9	4580 6	4515 0	4304 9	40306
Потужність очисних споруд	7992	7688	7425	7687	7577	7592	7190	5801
Загальне водовідведення стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод	1096 4	8900	8141	8044	8081	7722	6587	5581
з них								
у поверхневій водній об'єкти	1051 7	8553	7817	7725	7788	7440	6354	5343
у тому числі								
забруднених зворотних вод	3313	3444	1744	1612	1521	1717	923	875
з них без очищення	758	896	312	309	292	265	175	184
нормативно очищених	2100	1315	1760	1763	1800	1477	1416	1389
нормативно чистих без очистки	5104	3794	4313	4350	4467	4246	4015	3079

*Джерело: [8].

На перший погляд використання води для виробничих потреб в Україні зменшується протягом періоду з 2000 до 2015 р., але чи свідчить це про стале використання даного ресурсу?

Незважаючи на неофіційні дані щодо зменшення кількості населення в країні, споживання води для питних та санітарних потреб зменшилося більше

ніж на половину і у 2015 р. становило всього 1267 млн м³. Також зменшується використання води за такими показниками: оборотне та повторно-послідовне використання води, потужності очисних споруд тощо. Останнє може свідчити про недостатність технологій та обладнання для очистки води та її подальшого використання з більшою ефективністю. Тобто, незважаючи на загальне зменшення забору води удвічі за період, поданий у табл. 2, спостерігається також і зменшення якісних показників води, що використовується як у виробничо-господарських потребах, так і у побутових.

Як показують дослідження ефективності спеціального водокористування, проведеного на основі аналізу двох показників: водомісткості ВВП та фіскальної віддачі води. Перший розраховано шляхом ділення об'єму водозабору з природних водних об'єктів на ВВП. Другий показник являє собою відношення величини збору за спеціальне водокористування та використання вод для потреб гідроенергетики і водного транспорту до об'єму водозабору з природних водних об'єктів. Динаміка водомісткості свідчить про значні резерви для подальшої економії водних ресурсів, підвищення ефективності їх використання в господарському обороті [9].

Механізм платежів за спеціальне використання природних ресурсів створює не досить значну частину дохідної частини зведеного бюджету. Спеціальне водокористування є платним. Головну мету стягнення плати за спеціальне використання вод визначає ВК України в ст. 30 – збори за спеціальне водокористування справляються з метою стимулювання раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів і включають збір за спеціальне використання води та екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, які встановлюються Податковим кодексом [3, 5, 14].

Даним податковим збором оподатковується фактичний обсяг використаної води користувачами. При цьому враховується обсяг втрати води в їх системах водопостачання. Це відбувається шляхом акумулювання частини доходу водокористувачів, що, у свою чергу, спрямовується до відповідних бюджетів.

Система рентних платежів за користування природними ресурсами має на меті не стільки виконання фіскальної функції, як мотивувати ефективне використання природних ресурсів та їх відновлення.

Спеціальне водокористування – це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин зі зворотними водами із застосуванням каналів. Як зазначено в ст. 48 Водного Кодексу України (далі ВК України), спеціальне водокористування здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських та інших державних і громадських потреб [2].

Наприклад, для гідроенергетики об'єктом оподаткування є фактичний обсяг води, що проходить через турбіни гідроелектростанцій для вироблення електроенергії; для водного транспорту – період, час використання

поверхневих вод флотом, що перебуває в експлуатації (залежно від тоннажності вантажного флоту та кількості місць пасажирського).

Для галузі рибництва об'єктом оподаткування є фактичний обсяг води, що необхідний для поповнення водних об'єктів, що має на меті розведення риби чи фільтрацію водного об'єкта.

Користувачі водних ресурсів зобов'язані самі обчислювати збір за спеціальне використання води й збір за спеціальне використання води для потреб гідроенергетики і рибництва та для потреб водного транспорту. Якщо водокористувач перевищив встановлений обсяг ліміту, то збір обчислюється і сплачується у п'ятикратному розмірі, виходячи з фактичних обсягів використаної води понад встановлений ліміт використання води, ставок збору та коефіцієнтів.

З 01.01.2018 р. ставки рентної плати за спеціальне використання, які застосовуються при обчисленні податкових зобов'язань з рентної плати за результатами господарської діяльності у 2018 р. збільшено на 16,8% (порівняно з діючими у 2017 р.).

Платники перераховують суми рентної плати одним платіжним дорученням на рахунки, відкриті в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, які забезпечують розподіл цих коштів у співвідношенні, визначеному Бюджетним кодексом.

Крім того, з 01.01.2018 р., обов'язок платника з рентної плати покладено на суб'єктів господарювання, що належать до первинних водокористувачів, які використовують та/або передають вторинним водокористувачам воду, отриману шляхом забору води з водних об'єктів без надання преференцій бюджетним установам, що належать до первинних водокористувачів [14].

Надходження від зборів за використання води, поряд зі зборами за скидання забруднюючих речовин, мають становити фінансову базу заходів щодо охорони вод, відтворення водних ресурсів, запобігання шкідливій дії води та ліквідації її наслідків. Цю функцію через заниженість нормативів та відсутність їх зв'язку з потребами водоохоронної діяльності збори не виконують [3].

З метою розв'язання проблеми ощадливого використання водних ресурсів необхідно посилити відповідальність водокористувачів за неправильне та неефективне використання водних ресурсів, а також розробити та встановити систему податкових пільг для тих суб'єктів господарювання діяльності, що використовують у своїй господарській діяльності водні ресурси та застосовують нові технології, які дають змогу зменшити споживання водних ресурсів та/або їх забруднення.

Адже не секрет, що значною проблемою у використанні природних ресурсів є проблема контролю за їх використанням та забрудненням. З цього приводу, Міністр екології та природних ресурсів зазначив: «Збільшення штрафів за нехтування питаннями збереження довкілля неминуче. Це один із важливих кроків для запровадження в Україні європейської системи природоохоронного нагляду та контролю. Це означає, що розміри штрафів в Україні, за деякими екологічними статтями, можуть зрости не в десятки, а в сотні, а подекуди й у тисячу разів» [10].

У звіті Рахункової палати [8] зазначено, що «... відсутність дієвих заходів з боку Державної фіскальної служби України із залучення платників до сплати

рентної плати за спеціальне використання води призвела до невиконання органами ДФС планових показників (на загальну суму 397,8 млн грн), зростання суми податкового боргу (удвічі), а в результаті списання податкового боргу до державного бюджету не надійшло 7,3 млн грн». У цьому звіті неодноразово зазначається про відсутність взаємодії Держгеоінспекції та Держгеонадр з Державною фіскальною службою, що призводить до втрат в обліку використаних водних ресурсів та зменшення суми рентної плати.

З 01.01.2015 пунктом 4 частини другої статті 29 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456 встановлено, що до доходів загального фонду Державного бюджету України включаються, зокрема, 50% рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення) [3].

За отриманими даними Державної служби статистики України, простежено тенденцію до зростання водовіддачі (у 3,3 раза) за відповідного зниження водомісткості (на 69,8 %).

З метою визначення факторів впливу на спеціальне використання водних ресурсів, що підлягає оподаткуванню рентним платежем, здійснимо регресійний аналіз за двома сценаріями:

1 – визначимо вплив збільшення надходжень від рентної плати за спеціальне використання води(y) на обсягу забору води(x_1), капітальних інвестицій(x_2) та поточних витрат на очищення зворотних вод(x_3);

2 – визначимо вплив зростання обсягів забору води з природних водних об'єктів(y) на надходження від рентної плати за спеціальне використання води(x_1) капітальних інвестицій(x_2) та поточних витрат на очищення зворотних вод(x_3).

Вихідні дані для здійснення аналізу за двома сценаріями подано в табл. 4. Регресійний аналіз є основним статистичним методом побудови математичних моделей об'єктів або явищ з використанням експериментальним даних. Ці моделі зв'язують кількісні змінні – результуючу і пояснючі (або залежна змінна).

4. Вихідні дані для регресійного аналізу*

Період	Забрано води з природних водних об'єктів, млн. м3	Капітальні інвестиції на очищення зворотних вод, млн. грн.	Поточні витрати на очищення зворотних вод, млн. грн.	Рентна плата за спеціальне використання води, млн. грн.
2009	14478.00	882.50	4356.30	711.91
2010	14846.00	734.70	5035.50	883.63
2011	14651.00	721.30	5388.40	1170.34
2012	14651.00	847.00	6195.10	1363.19
2013	13625.00	834.10	6175.90	1474.93
2014	11505.00	1122.20	5611.60	1265.01
2015	9699.00	848.90	6644.30	1108.15
2016	9907.00	1160.00	7800.10	1397.80

*Джерело: [8, 11].

Головною метою проведення регресійного аналізу є визначення можливих варіантів розвитку ситуації щодо посилення сталості у використанні води.

У результаті побудови кореляційної матриці, з метою оцінки мультиколінеарності, було виявлено кореляційну залежність у межах слабкої та помітної (відповідно до шкали Чеддока), що дає підстави засвідчити суттєву ймовірність отримання достовірних даних аналізу.

Для перевірки несумісності даних для даних конкретних регресійних моделей були використано R-коефіцієнт, відповідно до якого, обидва сценарії визнані сумісними за складом даних, обраних для аналізу.

Виходячи з даних, отриманих за допомогою Excel, методом найменших квадратів отримані багатofакторні моделі будуть мати такий вигляд:

$$\text{Сценарій 1 } y=0.08x_1+0.38x_2+0.27x_3+1746.56 \quad (1)$$

$$\text{Сценарій 2 } y=-5.47x_1-1.48x_2+3.97x_3-24012.65 \quad (2)$$

Рівняння 1 висвітлює залежність суми рентної плати за спеціальне використання води(y) від обсягу забору води(x_1), капітальних інвестицій(x_2) та поточних витрат на очищення зворотних вод(x_3). Рівняння 2 характеризує залежність обсягів забору води з природних водних об'єктів(y) на надходження від рентної плати за спеціальне використання води(x_1) капітальних інвестицій(x_2) та поточних витрат на очищення зворотних вод(x_3).

Коефіцієнти рівнянь свідчать про кількісний вплив кожного фактора на результативний показник за незмінності інших факторів.

Розглянемо вплив факторних ознак за першим сценарієм. Зростання рентної плати:

- на 0,08 млн грн буде спричинене зростанням обсягу забору води на 1 млн м³ за незмінності інших факторів;
- на 0,38 млн грн буде спричинено зростанням на 1 млн грн капітальних інвестицій на очищення зворотних вод за незмінності інших факторів;
- на 0,27 млн грн буде спричинено зростанням поточних витрат на очищення зворотних вод за незмінності інших факторів.

За другим сценарієм, де результативною ознакою став обсяг забору води з природних водних об'єктів, його зменшення буде становити 5,47 млн м³ при збільшенні рентної плати на 1 млн грн. Також зменшиться обсяг забору води на 1,48 млн м³, за умови зростання капітальних інвестицій на очищення зворотних вод. При цьому, відбудеться зростання забору води на 3,97 млн м³ при зростанні поточних витрат на очищення зворотних вод.

Загалом застосування двох сценаріїв дає змогу зробити висновок про необхідність підвищення ставки рентної плати за спеціальне використання води з метою підвищення ефективності її використання, а також зростання суми капітальних інвестицій може сприяти підвищенню ефективності використання води.

Здійснивши аналіз динаміки та обсягів надходження рентної плати за використання природних ресурсів, можна зробити висновок про незначний фіскальний ефект зазначеного платежу в доходах Зведеного і Державного бюджетів (рис.1).

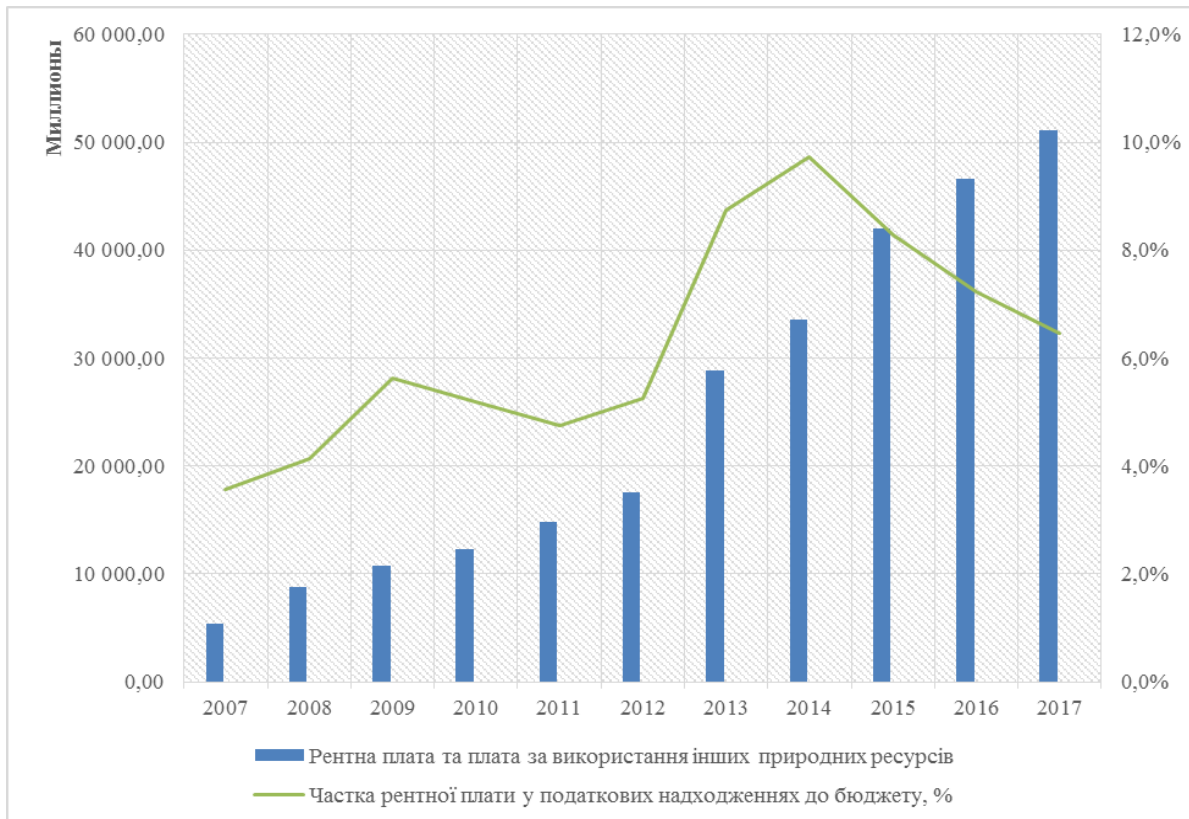

Рис.1. Динаміка та частка рентної плати у податкових надходженнях до Зведеного бюджету, за 2007– 2017 роки*

*Джерело: Звіти про виконання державного бюджету України, Офіційний сайт Державного казначейства України: www.treasure.gov.ua [11].

Зважаючи на незначну фіскальну роль рентних платежів у доходах зведеного та державного бюджету, під час проведення бюджетної централізації у 2014 р. було прийнято рішення про переведення рентної плати за спеціальне використання води до сфери відповідальності місцевих бюджетів.

Рис. 2. Частка рентної плати в доходах місцевих бюджетів та державного бюджету, 2007–2017 роки*

*Джерело: Звіти про виконання державного бюджету України, Офіційний сайт Державного казначейства України: www.treasure.gov.ua [11].

Незважаючи на переведення рентної плати за спеціальне використання води до сфери відповідальності місцевих бюджетів, спад частки рентної плати за спеціальне використання води у доходах державного бюджету почав спостерігатися ще з 2010 року.

Беручи до уваги цей факт, переведення цього виду обов'язкових платежів до місцевих бюджетів виглядає логічним кроком. Витрати на адміністрування такого обов'язкового платежу будуть зменшені та перенесені на місцевий рівень, а доходи від рентної плати будуть стимулювати місцеву владу до посилення контролю за спеціальним використанням води і таким чином збільшення надходжень за даним обов'язковим платежем.

Варто відзначити те, що, незважаючи на зміну відсотка розподілу рентних платежів між бюджетами різних рівнів у 2014 р., ставки рентної плати залишалися незмінними, незважаючи на значну кількість пропозицій щодо їх значного підвищення.

Для запровадження ефективної системи платежів за спеціальне водокористування необхідно врахувати досвід інших країн. Оподаткування використання води у країнах-членах ЄС впливає з певних правил ЄС, які, зокрема, закріплені у Водній Рамковій Директиві 60/2000/ЄС [19], яка є основою водної політики і встановлює принципи відшкодування витрат на обслуговування водокористування. Ця Директива не передбачає конкретних податкових заходів регулювання водокористування, проте наголошує, що екологічні збори можуть зробити вагомий внесок для досягнення цілей у сфері регулювання використання й охорони водних ресурсів. Це означає, що плата за воду повинна включати у себе всі витрати, пов'язані із забрудненням води, які додаються до ринкової ціни послуг з метою заохочення запровадження водоощадних технологій та водоочисних систем на підприємствах. Податки на воду, імплементовані державами – членами ЄС, розділені на три категорії: плата за забір води; плата за водопостачання та водовідведення; збір за забруднення водних джерел.

Висновки і перспективи. Загалом, оподаткування рентним платежем спеціального використання водних ресурсів в Україні не виконують фіскальної функції, оскільки їх частка в доходах бюджетів різних рівнів залишається незначною. Держава не забезпечує належного контролю за спеціальним використанням води. Але варто відзначити, що фіскальна роль цього платежу зросла для місцевих бюджетів, адже починаючи з 2015 р., його почали перерозподіляти в пропорції 50/50 між державним та місцевими бюджетами. Це має сенс для підвищення регулюючої ролі даного платежу, яку варто посилювати. Зважаючи на проблему відсутності належного контролю за спеціальним використанням води, передача значної частки цього платежу в розпорядження місцевих бюджетів підвищить зацікавленість місцевих органів самоврядування у контролі за спеціальним використанням води.

Суттєве зменшення обсягів спеціального використання води складно пояснити зменшенням обсягів споживання води з метою її використання у виробничих процесах, адже з року в рік (за останні 15 років) спостерігається зростання обсягів промислового виробництва. А зважаючи на той факт, що потужності очисних споруд зменшувалися впродовж розглянутого періоду, має

зростати обсяг спожитої води. Це є свідченням відсутності впровадження нових технологій виробництва що сприяють економії водних ресурсів.

Усе вищевикладене спонукає до висновку про те, що, незважаючи на загальне зменшення використання води, відсутні передумови до сталого використання водних ресурсів в Україні. З метою посилення процесів сталого використання, у першу чергу, необхідно розробити дієву систему контролю за обсягами використання та забруднення води, по-друге, розробити дієвий механізм оподаткування рентним платежем використання води, який враховуватиме запровадження нових технологій у використанні води.

Список використаних джерел

1. Бардась В. М. Удосконалення фіскального регулювання природокористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.06 / В. М. Бардась ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2015. – 21 с.

2. Будзак О. С. Економічний механізм екологобезпечного використання земель України / О. С. Будзак // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181 (4). – С. 64–72.

3. Бюджетний кодекс України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1309936556715078> - 3

4. Важелі фінансового механізму у сфері природокористування / О. М. Лабенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2014. – Вип. 200 (3). – С. 200– 205.

5. Вартість водних ресурсів України та її регіонів у вимірах національного багатства / М. А. Хвесик, Л. В. Левковська, А. М. Сундук // Економіка України. – 2015. – № 10. – С. 84–96.

6. Водний Кодекс України від 06.06.1995 року // Відомості Верховної Ради. – 1995. – Додаток до № 24. – Ст. 189. – 5.

7. Голян В. А. Плата за природні ресурси в умовах децентралізації: інвестиційний аспект / В. А. Голян // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 7. – С. 7–16. – 6.

8. Державна служба статистики України. – Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Звіт «Про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до державного бюджету рентної плати за спеціальне використання води» затверджено рішенням Рахункової палати від 11.04.2017 № 9-5, 2017 р.

10. Огонь Ц. Г. Ефективність оподаткування та проблеми раціонального використання й відновлення водних ресурсів / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 16–28.

11. Офіційний сайт Державного казначейства України // Режим доступу : www.treasury.gov.ua

12. Офіційний сайт Міністерства екології і природних ресурсів України. Остап Семерак: «Ми пропонуємо суттєво підвищити розміри штрафів за

порушення природоохоронного законодавства» // Режим доступу : <https://menr.gov.ua/news/32071.html>

13. Офіційна сторінка ООН // Режим доступу : <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>

14. Офіційна сторінка World recourse institute // <http://www.wri.org/applications/maps/aqueduct-atlas/-x=83.59&y=27.24&s=ws!20!28!c&t=waterrisk&w=agr&q=0&i=BWS-16!WSV-8!SV-2!HFO-4!DRO-8!STOR-8!GW-8!WRI-2!ECOS-1!MC-1!WCG-8!ECOV-4!&tr=ind-1!prj-1&l=3&b=osm&m=group>

15. Податковий кодекс України від 02.12.2010, № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13. – С. 556. – Ст. 112.

16. Тищенко В. М. Механізм регулювання платного водокористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.06 / В. М. Тищенко ; ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». – К., 2013. – 20 с.

17. Фіскальне регулювання водокористування в регіоні: інституціональні засади та напрями вдосконалення / В. А. Голян, В. М. Бардась, Р. В. Бусел // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 1. – С. 25–38.

18. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy / Official Journal L 327, 22/12/2000 P. 0001 – 0073

19. Luck M., M. Landis, and F. Gassert (2015) “Aqueduct Water Stress Projections: Decadal Projections of Water Supply and Demand Using CMIP5 GCMs,” Technical note (Washington, DC: World Resources Institute, April 2015), <http://www.wri.org/publication/aqueduct-water-stress-projections>

References

1. Bardas V. M. (2015) Udoshkonalennia fiskalnoho rehuliuвання pryrodokorystuvannia: Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.06 / Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – K., 2015. – 21 s.

2. Budziak O. S. (2013) Ekonomichniy mekhanizm ekolohobezpechnoho vykorystannia zemel Ukrainy. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser.: Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes. Vyp. 181 (4). S. 64–72.2

3. Biudzhethnyy kodeks Ukrainy: [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1309936556715078-3>

4. Labenko O. M. (2014) Vazheli finansovoho mekhanizmu u sferi pryrodokorystuvannia Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriiia : Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes. Vyp. 200(3). - S. 200-205.

5. Khvesyuk M. A. Levkovska L. V., Sunduk A. M. (2015) Vartist vodnykh resursiv Ukrainy ta yii rehioniv u vymirakh natsionalnoho bahatstva // Ekonomika Ukrainy. № 10. - S. 84-96

6. Vodnyi Kodeks Ukrainy vid 06.06.1995 roku // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 1995. – Dodatok do № 24. – St. 189. - 5

7. Holian V. A. (2016) Plata za pryrodni resursy v umovakh detsentralizatsii: investytsiinyi aspekt. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2016. № 7. S. 7–16. - 6

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – Ofitsiyni sait [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Zvit «Pro rezultaty audytu efektyvnosti vykonannia povnovazhen orhanamy derzhavnoi vlady v chastyni kontroliu za povnotoiu ta svoiechasnistiu nadkhodzhen do derzhavnoho biudzhetu rentnoi platy za spetsialne vykorystannia vody» zatverdzheno rishenniam Rakhunkovoi palaty vid 11.04.2017 № 9-5, 2017 r.

10. Ohon Ts.H. (2010) Efektyvnist opodatkovannia ta problemy ratsionalnoho vykorystannia y vidnovlennia vodnykh resursiv / Ts.H. Ohon // Finansy Ukrainy. – 2010. – № 1. – S. 16-28.

11. Derzhavnoho kaznacheistva Ukrainy// Rezhym dostupu www.treasury.gov.ua

12. Ministerstva ekolohii i pryrodnykh resursiv Ukrainy. Ostap Semerak: «My proponuiemo suttievo pidvyshchyty rozmyry shtrafiv za porushennia pryrodokhoronnoho zakonodavstva» // Rezhym dostupu: <https://menr.gov.ua/news/32071.html>

13. OON // Rezhym Dostupu - <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>

14. World recourse institute // <http://www.wri.org/applications/maps/aqueduct-atlas/> - x=83.59&y=27.24&s=ws!20!28!c&t=waterrisk&w=agr&g=0&i=BWS-16!WSV-8!SV-2!HFO-4!DRO-8!STOR-8!GW-8!WRI-2!ECOS-1!MC-1!WCG-8!ECOV-4!&tr=ind-1!prj-1&l=3&b=osm&m=group

15. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI / / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy.— 2011. — № 13. — S. 556. — St. 112.

16. Tyshchenko V.M. (2013) Mekhanizm rehuliuвання платного водокористування: Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.06 / DU «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku NAN Ukrainy». – K., 20 s.

17. Holian V.A. Bardas V. M., Busel R. V. (2012) Fiskalne rehuliuвання водокористування v rehioni: instytutsionalni zasady ta napriamy vdoskonalennia. Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky. № 1. - S. 25-38.

18. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy / Official Journal L 327, 22/12/2000 P. 0001 – 0073

19. Luck, M., M. Landis, and F. Gassert, (2015) “Aqueduct Water Stress Projections: Decadal Projections of Water Supply and Demand Using CMIP5 GCMs,” Technical note (Washington, DC: World Resources Institute, April 2015), <http://www.wri.org/publication/aqueduct-water-stress-projections>.

СТИМУЛИРОВАНИЕ УСТОЙЧИВОГО ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ ЧЕРЕЗ ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ ПЛАТЕЖИ ЗА ЭКОСИСТЕМНЫЕ УСЛУГИ

А. Н. Лабенко

***Аннотация.** Принцип "загрязнитель платит" приобретает все большее значение в налоговой системе Украины, но, несмотря на это, пока не наблюдается улучшения состояния окружающей среды и устойчивого использования природных ресурсов. Рентная плата за специальное использование воды играет регулирующую роль в использовании природных ресурсов и незначительную фискальную роль в заполнении местных бюджетов, которые, в свою очередь, используются для мотивации рационального использования и охраны природных объектов. Фискальные*

инструменты являются наиболее действенными инструментами для регулирования природопользования, которые предназначены для обеспечения изъятия природно-ресурсной ренты в интересах собственника природных ресурсов. В условиях растущего дефицита природных ресурсов и климатических изменений, вопрос их сохранения приобретает особо важное значение. Рентные платежи должны играть большую стимулирующую и регулирующую роль в процессе использования природных ресурсов.

Реалии национального экономического развития свидетельствуют о слишком большом внимании к налогообложению деятельности малых и средних субъектов хозяйствования, однако, не демонстрируя внимание к использованию природных ресурсов крупными субъектами хозяйствования, которые имеют возможность лоббирования своих интересов. Данное исследование доказывает этот факт.

Ключевые слова: водопользование, водные ресурсы, обязательные платежи за экосистемные услуги, рентная плата, устойчивое развитие

STIMULATION OF SUSTAINABLE WATER USING BY OBLIGATORY PAYMENTS FOR ECOSYSTEM SERVICES

O. Labenko

Abstract. *The "polluter pays principle" is became more importance in the Ukrainian tax system, but despite this fact, there is still no improvement in the environment and the sustainable use of natural resources. The rent for special use of water is playing a controlling role in the use of natural resources and an insignificant fiscal role in local budgets revenue, which are used to motivate the rational use and protection of natural objects. Fiscal tools are the most effective tools for nature use regulation. Given the growing shortage of natural resources and climate change, the issue of their conservation becomes particularly important. The rent payments must play a more stimulating and controlling role in use of natural resources.*

The realities of national economic development indicate too much attention to the taxation of small and medium business entities, while not showing the attention to the use of natural resources by large economic entities that have the opportunity to lobby their interests. This study is proving this fact.

Keywords: *water use, water resources, payments for ecosystem services, rent payments, sustainable development*